

Az évforduló tiszteletére a Magyar Népköztársaságban is több kötet jelent meg. A Móra Kiadó gondozásában megjelent művek közül megemlíthető: *A vitéz szabólegény*, *Vége jó, minden jó*, *Rókané mézes-mázos kalácsa*, *Többsincs királyfi*. A Szépirodalmi Könyvkiadó megjelentette az író önéletrajzi regényét, az *Édes anyaföldem!*-et. A Gondolat Kiadó a *Nagy magyarok élete* című történelmi művéből adott ki válogatást Páskándi Géza előszavával. E félbeszakadt sorozat leg-szebb darabjait: Mikes Kelemen, Kőrösi Csoma Sándor, Kölcsey Ferenc, Wesselényi Miklós, Széchenyi István életrajzát veheti kezébe az olvasó.

Újságok és folyóiratok hasábjain méltatták Elek apó sokoldalú tevékenységét születésének 120., halálának 50. évfordulója alkalmából.

Megoldásra vár Balogh Edgárnak az Emlékház megnyitóján elhangzott javaslata: gyűjtsük össze itt az írói hagyaték minden emlékét, alakítsuk át kutató-intézetű Benedek Elek egykori otthonát, hogy az a nevelő és tudatformáló erő, amely két évtizeden át Kisbaconból szétsugárzott, ne szakadjon meg. Ehhez viszont nem elegendő csupán az Emlékház órének és a családnak az igyekezete. Az Emlékháznak mint a sepsiszentgyörgyi Megyei Múzeum kihelyezett egységének nincsen külön költségvetése a tervszerű, széles körű gyűjtőmunkához. A két világháború s az őket követő zavaros évek nem kedveztek az anyagi értékek megmaradásának. Gyakorlatilag nincs meg az Emlékházban sem a Benedek Elek szerkesztette lapok teljes kollektívája, sem az író minden művére, a szerkesztésében megjelent könyvsorozatokra kiterjedő gyűjtemény. Családi erőforrásokból igyekezünk pótolni a hiányokat, de a teljességtől még messze állunk.

Egyéni adakozásokból is sok könyv, újság, fénykép és levél vagy másolat került az Emlékház gyűjteményébe. Mindannyiszor bejegyeztük az adományozó nevét, és külön köszönőlevélben nyugtáztuk a postán küldött felhívveket, lapokat, fényképmásolatokat. A *Korunk* baráti körének nyilvánosságát is felhasználva hadd kérjem meg a kedves közönséget, hogy ha tudomása van Benedek Elekre vonatkozó relikviákról, levelekről, fényképekről, eredetiben vagy másolatban juttassa el az Emlékháznak, s ha tud valahol régebbi Benedek Elek-kötetéről, szerkesztésében megjelent újságokról, igyekezzék a tulajdonosokat meggyőzni arról, hogy vegyék föl velünk a kapcsolatot, s ha az Emlékház gyűjteményéből hiányzó darabokról van szó, anyagi ellenszolgáltatás fejében vagy ajándékként juttassák el Kisbaconba. S akkor az Emlékház valóban nemcsak kegyhely lesz, hanem „nyitott és jövőbe lendítő, szellemi rajthely, tovább serkentő székely olimpia” — amint az avatóünnepség ünnepi szónoka megfogalmazta.

Előre is köszönöm a segítségüket.

DÁVID GYULA

A forráskiadói munka feltételei és feladatai

A lezárult 1979-es év a *Romániai Magyar Írók* immár 100 kötetet jóval meghaladó sorozata számára igen gazdag eredményeket hozott: kilenc kötetet hagyta el a sajtót. A számszerű gazdagságot azonban még inkább érdemessé teszi az említésre a kilenc kötetben a sorozat úgyszólván teljes frontzélességét jelző sokarcúság: abban ugyanis találunk példát most első ízben újraértékelt életműre (Mak-kai Sándor: *Ördögsekér*, Károly Sándor önéletrajzi regényei), új irodalmunk immár klasszikusnak számító alkotásainak újrakiadására (Kemény János: *Viziboszorkány*, Nagy István: *Sáncalja*), az életmű más oldalai mellett feledésbe került réteg újrafelfedezésére (Bözzödi György versei), nemrég még köztünk járt kortárs-esszé-író és gondolkodó szellemi hagyatékának összegyűjtésére (Bretter György: *Itt és mást*), s végül, de nem utolsósorban irodalmi tudatunkat irodalomtörténeti dokumentumokkal kiteljesítő-helyesbítő kötetekre: a már eddigiek tanúsága szerint is fontos folyóiratantológiák sorát gazdagító *Periszkop*-antológiára, s hogy mai találkozásunk tárgyához érjek: A *Kemény Zsigmond Társaság levelesládájával* és Gaál Gábor leveleivel megkezdett sort folytató két könyvre: Benedek Elek irodalmi levelezésének első kötetére s a Helikon és a Szépmíves Céh levelesládájára.

Bár itt most e két utóbbi kötetről van szó, az előbbi felsorolás talán mégsem volt fölösleges, mert jelezte azt az *egész*et, amelynek ez a most megjelent két

könyv a része. Mégpedig nemcsak úgy, hogy ugyanabban a sorozatban jelent meg, hanem úgy is, hogy a bennük foglalt dokumentumanyag épp azt az irodalomtörténeti folyamatot segít elmélyültebben, árnyaltabban megismertetni — persze a maga rendhagyó (nem olvasmány-, hanem szaktudományi) jellegével —, amely végső fokon az egész sorozat célja és hivatása.

Igaza van Láng Gusztávnak abban, hogy ezeket a dokumentumokat nem lehet és nem szabad abszolutizálni. A bennük most megjelenő levelek, iratok szintén *szubjektív* módon közelítik meg az irodalom akkori nagy jelentőségű vagy napi kérdéseit. De mégis: ez a szubjektivitásuk az események közvetlen hatása által kiváltott szubjektivitás, s mint ilyen, sokkal pontosabban kikapcsolható bennük maga a kiváltó esemény — vagyis az irodalomtörténeti folyamat objektív menete —, mint abban a másíkfajta szubjektivitásban, amely az irodalmi arcvonalak valamelyikén az évtizedes csatározásokban csontosodott meg, és objektív ítéletként lett közismertté. Az ilyen dokumentumkiadásokat épp e kétféle szubjektivitás szembesítődésének alkalmaként érzem elsődlegesen fontosnak.

A másik dolog, ami ezeket a dokumentumkiadásokat — persze, helyesen használva — rendkívül hasznossá teheti, az az, hogy alkalmasak egy jóval szélesebb körű, de a *tudatrétegek mélyére süllyedt objektivitás* felelevenítésére. Aki az eddig megjelent köteteket tanulmányozta, s e mostaniakat fellapozta, azt nyilván meglephette a között levő levelekhez-dokumentumokhoz fűzött jegyzetanyag terjedelmessége. Nem valami beteges sejtburjánzásról van szó ez esetben. Mert ez a néha több száz oldalt is kitevő jegyzetanyag a kor végtelen számú elfelejtett vagy mellőzött tényét emeli ki az elfeledettségéből, s így magának a dokumentumközlésnek szerves része, és maga is dokumentum.

Be kell vallanom itt, hogy ez a jegyzetanyag a kötetek előkészítése során kötetgondozónak, szerkesztőnek rengeteg gondot és munkát okoz. Az ilyen típusú kötetek előkészítése tehát — pláne úgy, ahogy nálunk történik: a napi kenyérmunka után többletként vállalt feladat formájában, megfelelő intézményes keretek által előkészített segédanyagok (katalógusok, repertóriumok, bibliográfiák) nélkül, a megfelelő területeken azokat is pótolni kényszerülve, csonka vagy hozzáférhetetlen folyóiratkollekciók nehézségeivel küzdve — talán a legháládatlanabb feladat mindazok közül, amelyeket egy nemzet tudományosságának egészében bármely kor a maga szellemi munkásaitól elvárt.

Érthető aztán, hogy egy ilyen munka vállalásához különleges adottságok szükségesek: szinte szerzetesi aszkézis, konok kitartás, megfelelő lelki felvérteztség a sorozatos nehézségek és kudarcok legyőzésére. Csak aki próbálta már egy saját szöveggösszefüggései számára fontos részletkérdés mindenre kiterjedő tisztázását, az tudja felmérni, mennyire nélkülözhetetlen feltételei az ilyen munkának ezek a személyi adottságok. S itt már három változatban is felmutathatjuk ezt az áldozatos irodalmi munkát: Marosi Ildikóban az anyaggal való találkozás szerencsés helyzetéből eredő jó kezdősebességre (hisz *A Kemény Zsigmond Társaság levelezésládjának* alapját képező Sényi-hagyaték, s a *Helikon*-levelezéshez indítást adó Molter-levelezés a keze ügyében volt) úgyszeretettel és szenvedélyességgel mérhetően sokban gazdagítva kötetile érlelő újságírói szívósságot és fáradhatatlanságot; a Gaál-leveleket gondozó Sugár Erzsébetben az évtizedes szerkesztői tapasztalatot továbbérlelő, minden részletre kiterjedő figyelmet és a részletkérdések tisztázásában lehetetlent nem ismerő (úgyszólván az egész régi *Korunk*-gárdát újra „összelevelező”) témabúvárlást; a természetére nézve mindkettőjüknél szűkszavúbb Szabó Zsoltban pedig az alapos irodalomtörténeti tájékozottságát újabb tények és ismeretlen összefüggések feltárásában gyümölcsötöző szakkutatót.

Aki ezeket a köteteket a kezébe veszi, azt természetesen csak az eredmény érdekli. De kellett szólnunk ezekről a szubjektív tényezőkről is, hiszen a *Romániai Magyar Írók* sorozatában még jó néhány ilyen kötetet tervezünk (különböző fázisban van, de beindult közülük a Kuncz Aladár, a Tompa Aladár, az Olosz Lajos, a Berde Mária hagyatékát feldolgozó munka), s az új — és ezután verbuválódó — kötetgondozóknak jó tudniuk, hogy mi vár rájuk.

De az eredmények felől nézve is jó tudni mindezt. Hiszen ezek a jegyzetek, még a legterjedelmesebbek is, csak kiindulópontokat nyújthatnak annak, aki a kötetekben foglalt dokumentumanyag egyik-másik részletkérdésével behatóbban kíván foglalkozni.

Sajnos, a romániai magyar irodalom dokumentumait eléggé megtizedelte az idő. A Gaál-levelezés történetéről, sorsáról annak idején Sugár Erzsébet számolt be a kötet utószavában, a helikoni irodalmi levelezés viszontagságaiba Marosi Ildikó nyújt bepillantást. De még a felületes ítélet alapján egészen és érintetlennek feltételezett Benedek Elek-levelezésről is csak most derül ki, hogy a kisbacconi — immár múzeumká átalakult — emlékházban s a rokonoknál épp a Benedek Elek-

leveleknek milyen kis töredéke maradt fenn, és hogy a kötet gondozója — sok irányban eredménytelenül zárult kutatásai után — most már csak az e kötet támasztotta visszhang eredményességében reménykedik. Éppen ezért vetődik fel e kötetek olvastán (is! — immár hányadszor!) a megvalósulás előtt álló irodalmi múzeum megteremtésének a szükségessége. Hisz az irodalom berkeitől sokszor igen távolra sodródott, örökösök-utódok számára nemegyszer a szó szoros értelmében véve is mázsányi gond mindannak megőrzése, amit az irodalomban benne élt íróelőd annak idején megőrzésre érdemesnek talált, s amelynek pótolhatatlan értéke épp egy ilyen kiadói esemény alkalmával válik újra kétségbevonhatatlanná.

Íme, milyen sokfelé ágaznak e két leveleskönyv támasztotta gondolatok! S milyen sokfelé mutatnak — feladatként — maguk a megjelent kötetek! Mert sürgető feladat:

— irodalmi hagyatékaink szakszerű megóvása;

— a napjainkig megőrzött anyag szakszerű feldolgozására alkalmas új erők kinevelése;

— a dokumentumanyag megbízható feldolgozásához elengedhetetlen irodalomtörténeti segédmunkálatok elvégzése;

— az anyag további áldozatokat és fáradságot nem ismerő közzététele, a kiadás külső és belső feltételeinek biztosítása;

— és végül, de egyáltalán nem utolsósorban: az így feltáruló irodalomtörténeti anyag körültekintő beépítése irodalmunk múltjának arculatába.

Egy önmaga iránt felelősséget hordozó kultúrában minden eredmény új tenivalók forrása is.

Ez a két kötet is az.

MAROSI ILDIKÓ

Természetes találkozás

Ha az ember negyedszázada, pontosabban huszonhat éve újságíró, és szereti a mesterségét, be is tartja annak íratlan játékszabályait. Hogy sohasem a riporter vagy az interjúkészítő személye a lényeges, hanem a kiválasztott riport- vagy interjúalanyé.

Ez a megtiszteltetés, hogy a *Korunk* szerkesztősége erre a találkozóra meghívott, talán az első és egyedüli alkalma életemnek, amikor az én személyes indításaimról is beszélhetek. Mert talán nem is kell sokat bizonygatnom, hogy valamiféle belső indíték vagy belső kényszer nélkül ilyen hosszú éveket emésztő munkák, mint a Céh és Helikon levelesládája, nem születnek. Méghozzá, hogy úgy mondjam, a szerkesztőségi munkám melletti „másodállásban“, népes család ellátása és kiszolgálása mellett. Nem fogok ezzel kapcsolatosan nagy szavakat pufogatni, inkább helyzetem jellemzésére elmondom azt, hogy pár évvel ezelőtt megérkezik Balogh Edgár számtalan, lexikonügyben írt leveleinek egyike, aki szerint én vagyok a legöregebb „lexikissza“. A kislányom olvassa a címzést: „Marosi Ildikó író, szerkesztő és cseléd.“ Freudi félreolvasás volt, a levélen ugyanis ez állt: „Marosi Ildikó író, szerkesztő és családja.“

Az „író“ is csak amolyan, munkára jobban serkentő bók, mert én bőven megelégszem az újságírói állással; nagyon tiszteltem az alkotást, de semmivel sem érzem alacsonyrendűbbnek az emberi cselekvést és az azt megőrkítő dokumentumot. Mint ahogyan nem érzem magam még csak irodalomtörténésznek sem. Nincs is alapképzettségem ehhez a címhez, hiszen nem filológia szakot végeztem, hanem színjátszó rendezői diplomám van.

Hogyan lettem hát rendezői képzettséggel az újságírás mellett, mondjuk, kutató is? Szerencsével. Szerencsés koincidenenciák, vagy olyan emberekhez való közelség révén, akik akaratlanul is ebbe az irányba terelték az utamat. És olyan munkahelyek háttérjével, ahol a főnökeim, előbb Sütő András, később Huszár Sándor, fél szemüket behunyva, hagyták vagy támogatták ezt a munkámat is.

Azt, hogy rendezői szakot végeztem, megint a véletlennek, nagyobb szavakkal a történelmi kényszerűségeket köszönhetem. A középiskola XI. osztálya után a dogmatizmus korára jellemző érveléssel eltanácsoltak a továbbtanulástól [...], bár apai nagyapám s nagyanyám föld nélküli, írástudatlan nyárádmenti parasz-